

Ilggadīgo zālāju botāniskās daudzveidības novērtējums: aizsargājamo zālāju biotopu stāvokļa izmaiņas starp diviem KLP periodiem



Solvita Rūsiņa

AREI

Pēteris Lakovskis,
Linda Ieviņa, Liene
Dambiņa

Eksperti

Anita Namatēva,
Inese Silamiķele

Studenti

Gundega Vācere

levads, aktualitāte

- ❖ Eiropas Savienības nozīmes zālāju biotopu (ESB) platība Latvijas teritorijā 2022. gadā bija 60 211 ha ➔ labvēlīgas aizsardzības platība ir virs 130 000 ha
- ❖ Biotopu direktīvas 17.panta ziņojums ➔ 90% no zālāju biotopiem bija sliktā un nepietiekamā aizsardzības stāvoklī
- ❖ Nozīmīgākie apdraudējumi ➔ pamešana un intensifikācija
- ❖ Divas trešdaļas no platības atrodas ārpus aizsargājamām dabas teritorijām ➔ kritiski svarīga zālāju īpašnieku iesaiste



Pētījuma mērķis, uzdevumi

- ▼ novērtēt aizsargājamo zālāju botāniskās daudzveidības izmaiņas un KLP atbalsta nozīmi tās saglabāšanā
 - Aizsargājamo zālāju aizsardzības stāvokļa īss raksturojums Latvijā (*šajā prezentācijā neapskaīsim*)
 - Lauka darbu plāna izstrāde un zālāju inventarizācija (*šajā prezentācijā neapskaīsim*)
 - Zālāju botāniskās kvalitātes novērtējums II apsekojuma periodā
 - Zālāju botāniskās kvalitātes izmaiņu novērtējums starp I un II periodu
 - Priekšlikumi turpmākai zālāju apsaimniekošanai KLP stratēģiskā plāna ietvaros

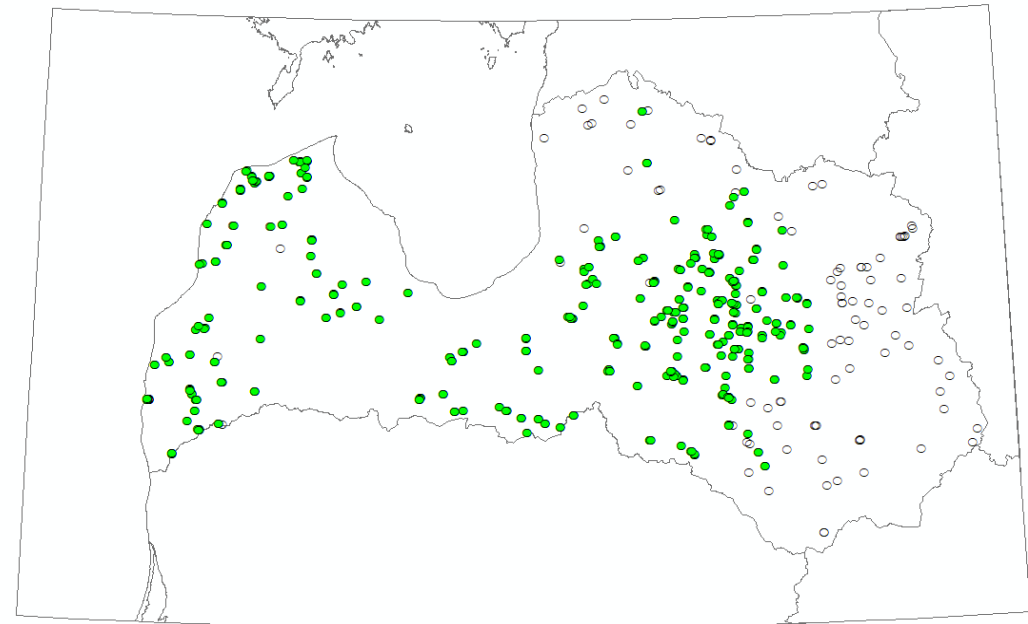


Metodika

- ❖ KLP klimata un vides pasākumu monitorings? – puse no atbalsta, bet vai puse no novērtēšanas apjoma
- ❖ Pētījuma dizains atbilstošs zinātniskas publikācijas sagatavošanai (plānots publicēt 2024. gadā)
- ❖ Mērķis – konstatēt izmaiņas

- ❖ iepriekšējo pētījumu datu kopas reprezentatīvas Latvijas teritorijai, izņemot Latgales reģionu
- ❖ 408 zālāji ar kopējo platību 1090 ha
- ❖ aizpildītas 294 anketas par 695 ha

zaļā krāsā II periodā apsektie zālāji, balti aplīši reprezentē zālājus, kas bija apsekti I periodā, bet netika apsekti II periodā.



II periodā apsektoto zālāju izvietojums



Metodika

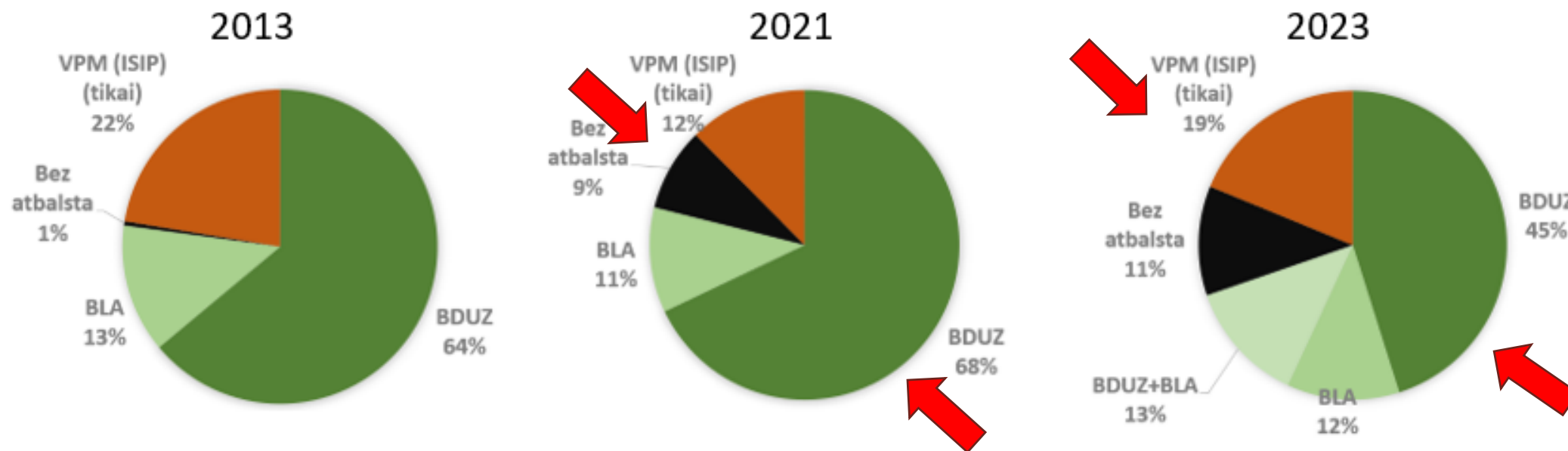
- ▼ Botāniskās daudzveidības novērtēšana pēc DAP LIFE integrētā projektā LatViaNature izstrādātās biotopu aizsardzības stāvokļa novērtēšanas metodika
 - Zālāja struktūra (ekspansīvās sugas, kūlainība, krūmainība)
 - Augu sugu daudzveidība – dabisko zālāju indikatorsugas, sugu skaits parauglaukumā)
 - Saglabāšanās pakāpe (botāniskās daudzveidības kvalitāte) 4 klases, katram indikatoram savi sliekšņi (iegūti no reprezentatīvas datu kopas no Dabas skaitīšanas datiem)
- ▼ Daudzfaktoru regresija, statistiskie testi neparametriskiem datiem neatkarīgām un saistītām paraugkopām



Rezultāti 1: Kā starp abiem periodiem mainījusies atbalsta veidu platība

56% no zālājiem saglabāja I periodā saņemto atbalsta veidu

- 2013-2021 - platības īpatsvars ar BDUZ atbalstu palielinājās par 4 % un par 8% pieauga platība bez atbalsta
- 2021-2023 - 5% no kopējās 2013. gada IGZ platības uzarta; par 10% mazāka BDUZ atbalstītā platība



3.1. att. Pētījumā izmantotās zālāju paraugkopas atbalsta veidu struktūra pēc platības īpatsvara.



Rezultāti 1: diskusija

- ▼ zālāju apsaimniekotāju motivācija pieteikt zālāju konkrētam atbalsta veidam starp abiem periodiem bija būtiski mainījusies, un tā vēlreiz mainījās III periodā – **KĀDĒĻ? – socioloģiska pētījuma nepieciešamība**
- ▼ Ņemot vērā, ka kopš 2023. gada par 10% samazinājusies kopējā zālāju platība, ko turpina pieteikt BDUZ atbalstam, kā arī nozīmīga zālāju platība transformēta aramzemē vai pamesta, ir skaidrs, ka **nākotnē sagaidāmas negatīvas izmaiņas zālāju botāniskās daudzveidības stāvoklī.**



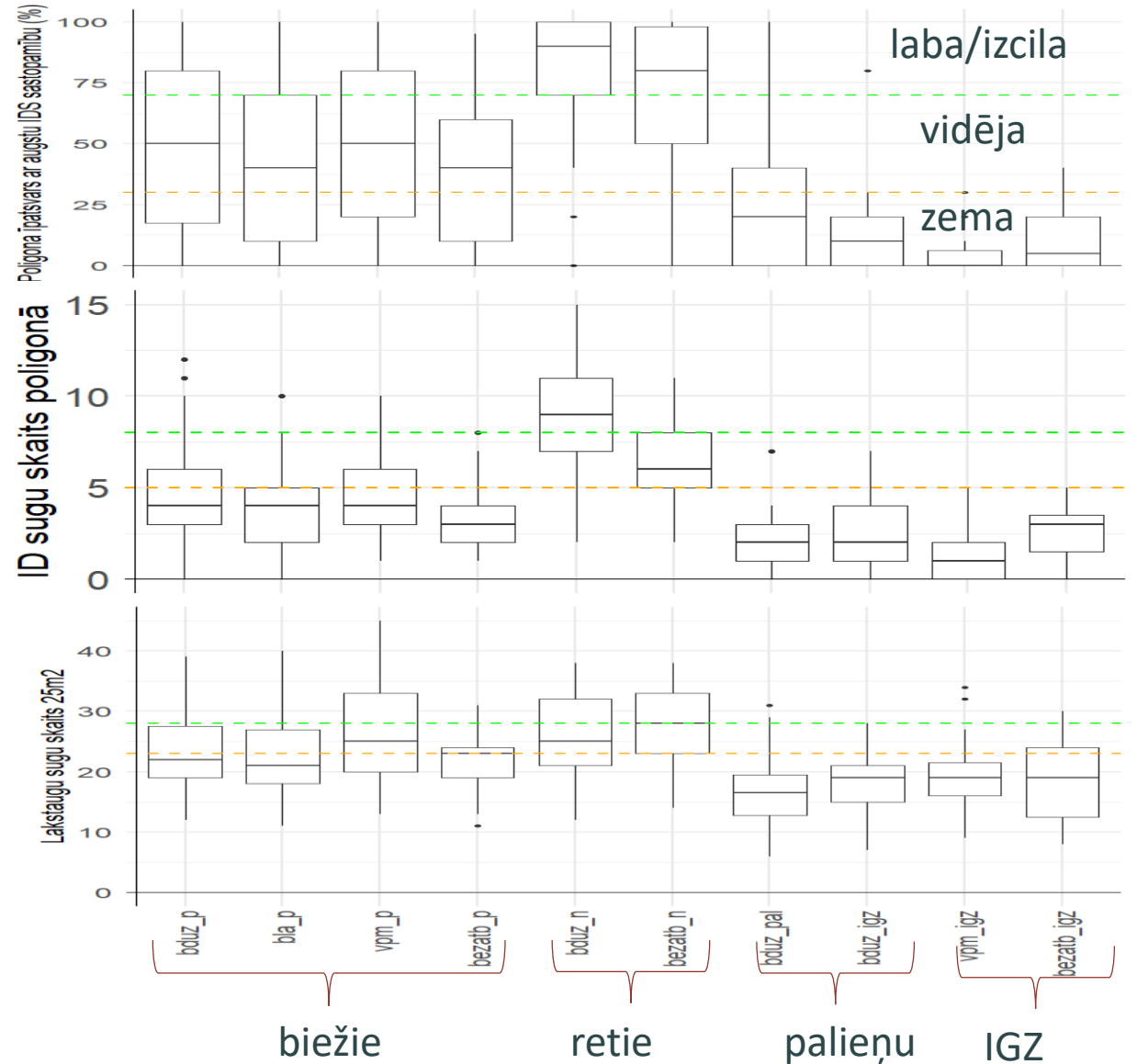
Rezultāti 2: diskusija

- ▼ pētījumā izmantotajā datu kopā reģions un zālāja platība neietekmēja augu sugu piesātinājumu veģetācijā, un **nebija nepieciešams datu analīzi veikt reģionālā griezumā**
- ▼ šo **rezultātu nevar ekstrapolēt uz situāciju kopumā Latvijā** datu kopas specifikas dēļ
- ▼ Līdzšinējie pētījumi jau ir ieskicējuši to, ka **Latvijā ir nepieciešama reģionāla un biotopiem specifiska agrovides pasākumu izveide**, it īpaši, lai apturētu reto biotopu degradāciju.
- ▼ Biežo ESB saglabāšana būtu jānosaka par prioritāti Latvijas reģionos ar zemu un vidēju lauksaimniecības potenciālu;
- ▼ rezultātorientēti agrovides pasākumi nepieciešami retajiem ESB visā valstī, jo to saglabāšanās ir vienlīdz problemātiska visā valstī



Rezultāti 3: Kāds ir pašreizējais botāniskās daudzveidības stāvoklis atkarībā no atbalsta veida - sugu daudzveidība

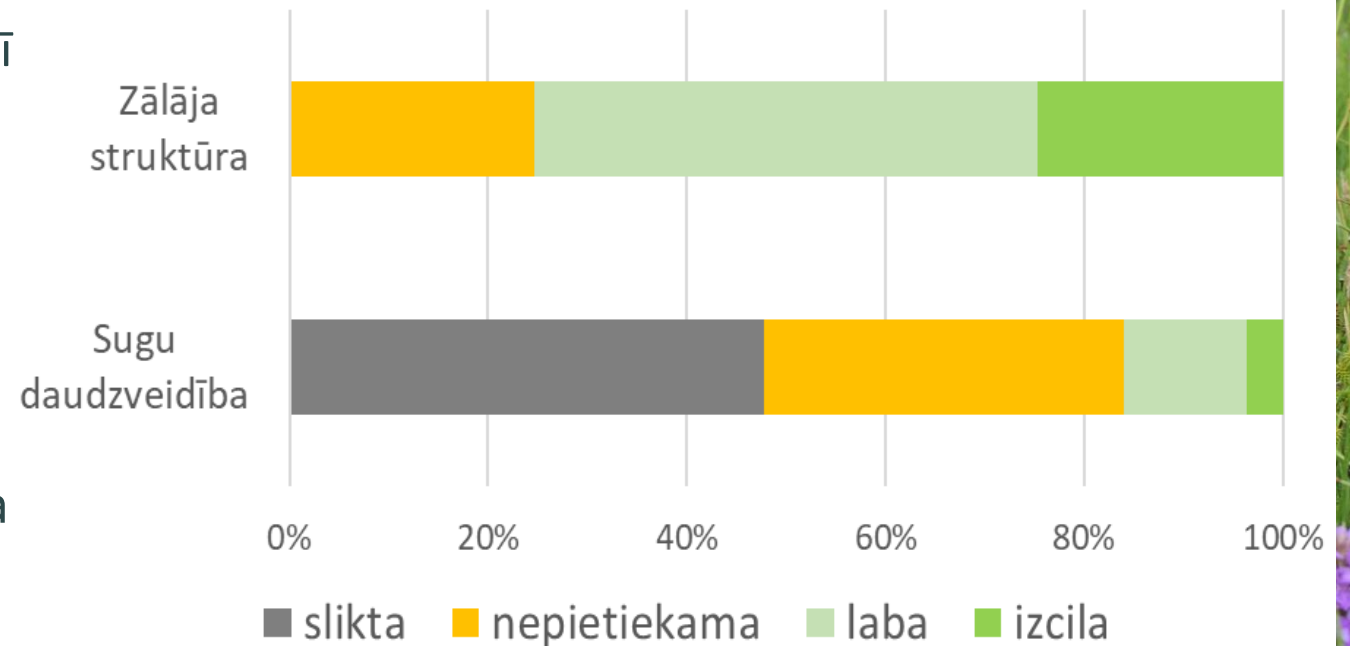
- ▼ **retie biotopi** – sugu daudzveidība: vidēja saglabāšanās pakāpe, izņemot BDUZ atbalsta zālājus, kur pārsvarā laba un izcila saglabāšanās pakāpe
- ▼ **biežie biotopi** – sugu daudzveidība: zemā saglabāšanās pakāpē un tikai BDUZ atbalstā tiem bija lielāks īpatsvars ar vidēju saglabāšanās pakāpi. Visi palieņu zālāji bija ar zemu saglabāšanās pakāpi.



Rezultāti 3: Pašreizējais aizsargājamo zālāju botāniskās daudzveidības stāvoklis - kopsavilkums

- ▼ Kopsavelkot visus pētītos parametrus un attiecinot uz kopējo apsekoto platību, var secināt, ka zālāju struktūra bija labākā stāvoklī nekā sugu daudzveidība.
- ▼ 75% no zālāju platības bija ar labu un izcilu struktūras stāvokli un 25% bija ar nepietiekamu struktūras stāvokli.
- ▼ Sugu daudzveidības stāvoklis bija zems un nepietiekams 84% platības un labs-izcils – tikai 16% platības. Šie rādītāji nedaudz variēja atkarībā no biotopu grupas un atbalsta veida, bet kopējā tendence saglabājās

Pārrēķināts uz platību!



Rezultāti 3: diskusija

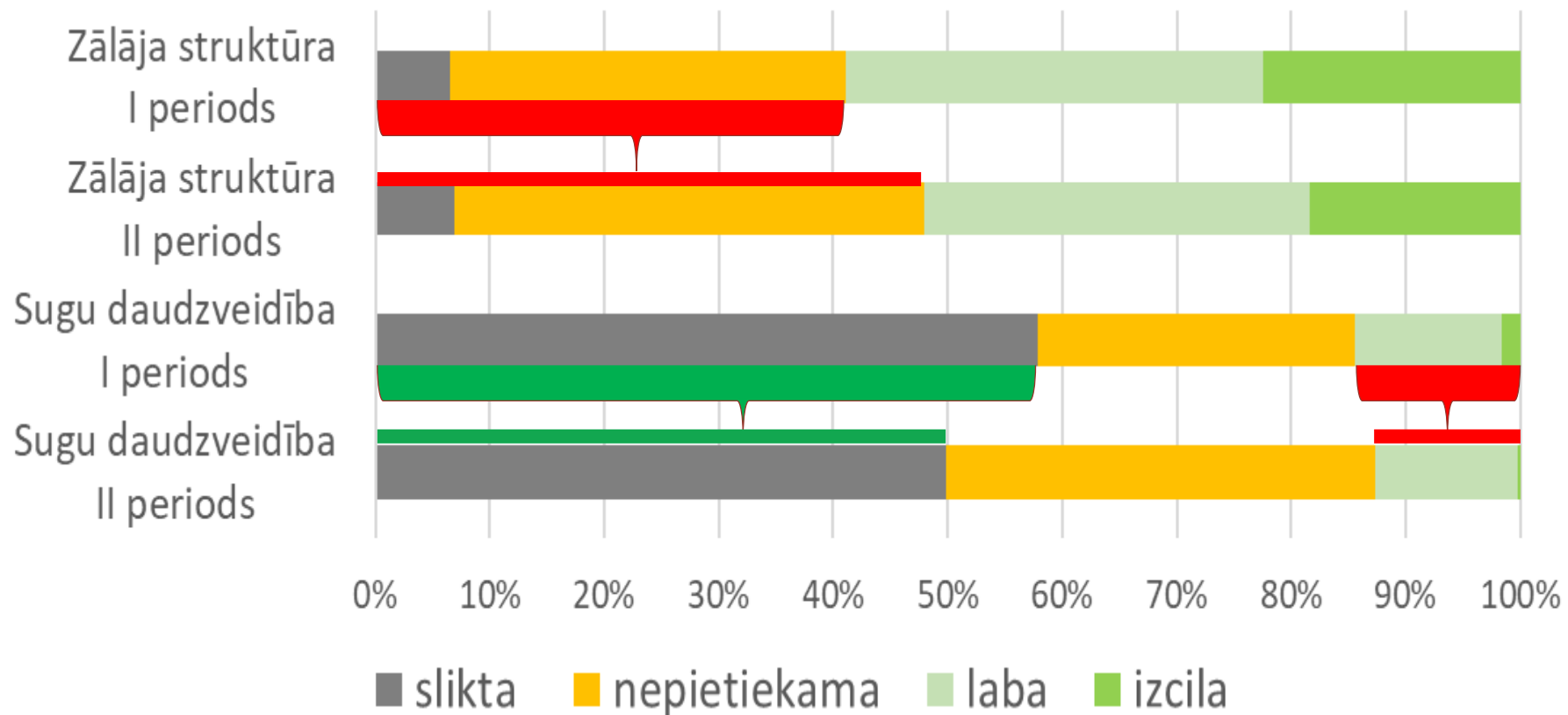
Hipotēze II: BDUZ atbalstītajos zālajos botāniskās daudzveidības stāvoklis bija labāks nekā zālajos, kas saņēma tikai VPM atbalstu vai nesaņēma nekādu atbalstu

- ▼ **BDUZ atbalsts** šajā KLP periodā bija nodrošinājis **būtiski labāku zālāja struktūras stāvokli nekā zālajos bez atbalsta**, bet **nebija nodrošinājis būtiski labāku zālāju struktūru salīdzinājumā ar tikai VPM vai BLA atbalstu**
 - BDUZ atbalstā saglabājās prasība zālāju nopļaut tikai vienu reizi, ekspansiju īpatsvars un kūlainība šajos zālajos nesamazinājās, jo šāda apsaimniekošana nebija pietiekama zālājiem ar pazeminātu sākotnējo botāniskās daudzveidības stāvokli uzsākot LAP 2014-2020 periodu.
- ▼ **BDUZ atbalsts** viennozīmīgi **veicinājis lielāku dabisko zālāju indikatorsugu sastopamību un skaitu salīdzinājumā ar zālājiem, kuri saņēma tikai VPM atbalstu**, kā arī šādu pašu tendenci salīdzinājumā ar zālājiem, kas saņēma BLA atbalstu vai nesaņēma nekādu atbalstu. Vienlaikus, augu sugu piesātinājums būtiski neatšķīrās nevienā no atbalsta veidiem, tātad **BDUZ atbalsta nosacījumi nav bijuši pietiekami, lai būtiski uzlabotu lakstaugu sugu piesātinājumu**
 - **stāvoklis II perioda sākumā**: botāniskās daudzveidības stāvoklis pēc lakstaugu sugu piesātinājuma 53% no zālājiem bija slikts jau sākotnēji.
 - **min nosacījumi visos atbalsta veidos vienādi**: Papildus faktors varēja būt arī tas, ka minimālie nosacījumi visos atbalsta veidos (BDUZ, BLA, VPM) bija gandrīz vienādi (izņemot datumu). Ja ilggadīgo zālāju apsaimniekošana bijusi vienādi ekstensīva visos atbalsta veidos, tad īstermiņā atšķirīgā atbalsta nosacījumu ietekme varēja neizpausties pietiekami spēcīgi.



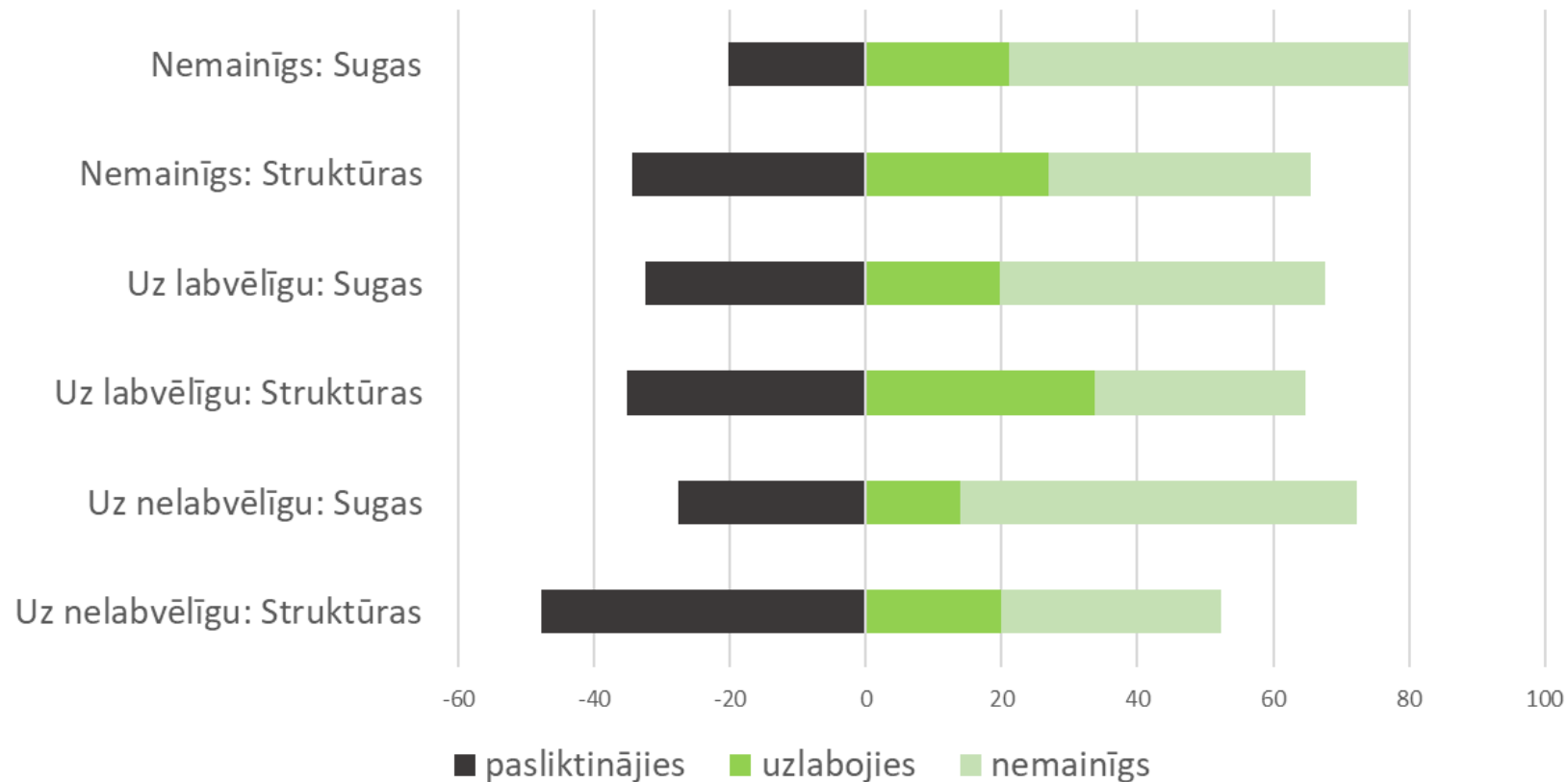
Rezultāti 4: Botāniskās daudzveidības stāvokļa izmaiņas starp diviem KLP periodiem un atbalsta veida ietekme uz tām

- izmaiņas notikušas gan augu sugu daudzveidībā, gan zālāju struktūrā
- struktūras stāvoklis kopumā ir nedaudz pasliktinājies
- Sugu daudzveidības stāvoklim bijuši gan uzlabojumi, gan pasliktinājums



Rezultāti 4: Botāniskās daudzveidības stāvokļa izmaiņas starp diviem KLP periodiem un atbalsta veida ietekme uz tām

- ▼ atbalsta veidam ir bijusi ietekme uz zālāju botāniskās daudzveidības stāvokļa izmaiņām
- ▼ viena un tā paša atbalsta ietvarā daļā no zālājiem botāniskās daudzveidības stāvoklis bija uzlabojies, bet daļā tieši pretēji – pasliktinājies



Rezultāti 4: diskusija

Hipotēze III: stāvoklis uzlabojās zālajos, kas turpināja saņemt botāniskās daudzveidības uzturēšanai labvēlīgu atbalstu

Hipotēze IV: stāvoklis pasliktinājās zālajos, kuros atbalsta veids mainījās uz botāniskās daudzveidības saglabāšanai nelabvēlīgu vai šāds atbalsts turpinājās no I perioda

- ▼ Rezultāti tikai daļēji apstiprina hipotēzes - šajos zālajos vienādā apjomā notika gan uzlabojumi, gan pasliktinājums

sugu daudzveidības stāvoklis nākotnē var pasliktināties



- ▼ esošais KLP atbalsts ir devis ieguldījumu aizsargājamo zālāju stāvokļa uzturēšanā (lai tas nepasliktinātos), taču nav devis būtiskus uzlabojumus, tāpēc jāstrādā pie KLP atbalsta uzlabošanas ➔ priekšlikumiem



Priekšlikumi

Dabas eksperti nav universāli eksperti visās KLP ieviešanas jomās, tādēļ šie priekšlikumi ir papildus jāanalizē kontekstā ar KLP ieviešanu, politikas mērķiem, atbalsta administrēšanu un zālāju apsaimniekošanas praktiskiem aspektiem!

▼ Pētījuma rezultāti norāda, ka nepieciešamas tādas KLP atbalsta nosacījumu izmaiņas, kas veicinātu:

- BDUZ atbalstam pieteikto **zālāju platību palielināšanos** no pašreizējās platības, kas 2023. gadā bija nedaudz mazāk par 40 000 ha, līdz mērķplatībai: 69 144 ha;
- ES nozīmes zālāju **biotopu struktūru kvalitātes palielināšanos vismaz 20%** no pašreizējās to platības, kur tā ir nepietiekamā kvalitātē, un atsevišķu struktūras indikatoru (piemēram, ekspansīvo sugu īpatsvars) uzlabošanos vismaz 50% no platības;
- ES nozīmes zālāju biotopu botāniskās daudzveidības **kvalitātes palielināšanos vismaz 45% no to platības**, kur kvalitāte ir slikta, un atsevišķu indikatoru uzlabošanos vēl aptuveni 30% no platības, kur botāniskā daudzveidība ir nepietiekamā kvalitātē.



Šie un nākamie priekšlikumi izriet no iepriekš uzskaitītajiem, balstoties eksperta pieredzē un citos pētījumos (taču to ir maz, un daudzi sociāli-ekonomiskie jautājumi pētījumos nav apskatīti vispār)

Priekšlikumi - ISIP

Veicināt BDUZ saistību uzņemšanos

- ▼ Aktīvā lauksaimnieka nosacījumi – precizēt BDUZ saņēmējiem
- ▼ Min platība ISIP saņemšanai BDUZ saņēmējiem 0,3 ha (nevis 1 ha)



Priekšlikumi – Ekoshēmas, saistītais atbalsts

Veicināt BDUZ saistību uzņemšanos

- ❖ Neuzrašanu veicinoša atbalsta piešķiršana ar EKO8 (papildina aizliedzošos mehānismus ar veicinošu mehānismu)
- ❖ Saistītā atbalsta par dzīvniekiem palielināšana proporcionāli ierobežojumiem, ko uzliek biotopu saglabāšanas nosacījumi (mazāks skaits dzīvnieku uz platības vienību)



Priekšlikumi - BDUZ

Veicināt BDUZ saistību uzņemšanos
Uzlabet struktūru stāvokli
Uzlabet sugu daudzveidības stāvokli

- ▼ Ganību sezonas ilgums - pagarināt
- ▼ Ganību appļaušana līdz 15.09. – pagarināt
- ▼ Divreizēju pļaušanu iekļaut nesaskaņojamās darbībās
- ▼ Motivēt kvalifikācijas kursus apgūt perioda sākumā/pirmajā pusē (mazina risku zināšanas nelikt lietā, palielina pozitīvas attieksmes veidošanos, mazina risku sliktākai ZM reputācijai attiecībā uz zināšanu nozīmi)
- ▼ Pārskatīt atbalsta lielumu – iespēju izmaksas 1. klasei, apsaimniekošanas grūtības pakāpe un izmaksas 3. un 4. klasei.



Priekšlikumi - BLA

Veicināt BDUZ saistību uzņemšanos
Uzlabot struktūru stāvokli
Uzlabot sugu daudzveidības stāvokli

- ▼ Atcelt ierobežojumus 4. klases zālājiem saņemt BLA atbalstu
- ▼ Novērst pretrunu ar lopkopības atbalstu (1 LielV/ha uz 0,3 LielV/ha)



Priekšlikumi – citi atbalsta veidi

- ▼ Dīzeļdegvielas saņemšana par BDUZ platībām
- ▼ Īpašu konkursu izsludināšana (zīmoli, produkti ar pievienoto vērtību)
- ▼ Rezultātorientēti pasākumi un to elementi esošajās intervencēs
- ▼ ES biotopu saglabāšanas prioritizēšana LEADER u.c. projektu vērtēšanā

Veicināt BDUZ saistību uzņemšanos
Uzlabet struktūru stāvokli
Uzlabet sugu daudzveidības stāvokli



A photograph of a dirt path winding through a dense forest of large, mature trees with thick trunks and lush green foliage. The path is light brown and leads from the foreground into the distance, curving slightly to the right. The trees are tall and their branches are covered in green leaves, creating a canopy overhead. The ground is covered in green grass and small plants.

**Paldies par Jūsu
uzmanību un
veltīto laiku!**

Pateicības

The study was carried out in cooperation with the ongoing evaluation of agri-environment schemes of Rural Development Programme of Latvia